

Den lundensiska Finnsägnen

af

Lauritz Weibull.

Sägnen om en man, som ingår ackord med ett troll om byggande af en kyrka och utlofvar trollet vissa förmåner, ej sällan sig själf, om han ej före arbetets afslutande lyckats gissa dess namn, är vida spridd öfver Skandinavien. Den påträffas rundt om i Sverige, Danmark och Norge och är knuten icke blott till de stora katedralerna, utan också till ett flertal smärre landsbykyrkor. Men af alla dessa byggmästarsägnar är det ingen, som i så hög grad fängslat uppmärksamheten som den om jätten Finn och Lunds domkyrka. Grunden är säkerligen att söka företrädesvis däri, att denna lundensiska sägen knutits till tvenne uråldriga skulpturverk, en man, en kvinna och ett barn, uthuggna i ett med tvenne af pelarna i Lunds domkyrkas krypta.

Den lundensiska Finnsägnen och i än högre grad de båda skulpturverken hafva i senare tider varit föremål för liflig debatt — uppslaget därtill gaf doktor Francis Beckett med sin uppsats: Nogle Optegnelser om Lunds Domkirke (Historisk tidskrift för Skåneland, II, 78—86). Då ämnet här ånyo upptagits, är det icke minst ur folkloristisk synpunkt och för att häfda, att äfven i spörsmål af denna art historisk vetenskaplig metod måste göras gällande.

* *

Den lundensiska Finnsägnen är tidigast upptecknad af Erik Lassota, ett sändebud i ärkehertig Maximilians tjänst, som 1593

besökte Lund. Han berättar i sin dagbok under den 19 maj detta år, att i kryptkyrkan i Lund ser man på en af pelarna en man, på en annan en kvinna med sitt barn uthuggna; de fatta om dessa pelare, som om de ville rifva omkull dem. Han tillägger: »Gemene man säger, att de varit jättar, som icke ville tillåta, att man byggde kyrkan där på platsen, och därför straffats af Gud och blifvit till sten.»¹ Denna anteckning, af huru stort intresse den också må vara, är emellertid allt för kortfattad för att ge ett fullt klart begrepp om huru sägnen vid denna tid berättades.

Ett femtiotal år senare föreligger den lundensiska Finnsägnen utförligt berättad och tillgänglig i tryck.

Denna sägenuppteckning läses hos Jens Lauritzen Wolf i hans 1654 utgifna *Encomion regni Daniae*. Sägnen anknytes här omedelbart till den skildring af Lunds domkyrka, som ingår i verket. Den har följande lydelse:

»Bemelte krafftis kircke er funderet paa nogle steen pillere, udi blant hvilcke pillere paa den eene er at see staa udhugget en trolde, som omfauffner samme piller til den ende at vilde den nedbryde oc bemelte kircke kuldkaste, paa den anden pillere seer mand oc staa udhuggen forneffne trolds qvinde med sine børn udi armen. Aarsagen hvorfore at denne trolde saaledis pilleren omfauffner oc kircken vilde kuldkaste siges at være denne, nemlig at der bemelte kircke stod udi bygning, da gick S. Laurentius ved sig at offverveye oc betracte, ved hvad middel kircken kunde bliffve gandske fuldfærdiget, oc eftersom der fattedes meget paa hendis bygning, hvor til ingen forraad vaar; der nu S. Lauritz saa gick udi sine besværlige och omhyggelige tancker, sigis en trolde at være kommen til hannem oc erbødet sig at ville denne kircke med en hast fuldfærdige, med saadan condition oc vilkaar, at S. Lauritz skulde sige hannem sit naffn, oc hvad hand heed; hves hand icke det kunde giøre, skulde S. Lauritz forskaffe oc giffve hannem soel oc maane, och dersom S.

¹ Tagebuch des Erich Lassota von Steblau herausgeg. von R. Schottin, 181. På detta ställe liksom på den handskrifna volym, i hvilken den i det följande nämnda sägenuppteckningen af Baden föreligger, har fil. lic. E. Tuneld beredvilligt fäst min uppmärksamhet.

Lauritz end det icke kunde effterkomme, da skulle oc vilde trolden sticke S. Lauritzses øyne ud, det oc S. Lauritz samtøckte oc bevilget. Men see hvad skeede der? Trolden forsømmede sig icke, men snarlig kircken opbygte, oc der Laurentius det saae, bleff hand saare bedrøffvet, thi hannem stod trende onde vilkor fore: det ene troldens naffn at paa finde, vaar hannem u-mugeligt oc besværligt, soel oc maane aff himmelen at kunde nedtage, det vaar endda u-mugeligere, oc for det tredie, da vilde S. Lauritz nødigt miste begge sine øyne. Udi saadan stor oc meget høy bekymring gick S. Lauritz uden for Lund oc spadserede, oc aff saadan spadsering oc vanckelmodige tancker bleff hand træt oc mødig, oc saa omsider nedlagde sig ved en høy oc at hvile, oc imidler tid hand saa ligger at hvile, da hørde hand troldens trold vnger oc børn at skrige oc græde, hvor ud offver moderen, som vaar inde, talede til det ene barn med saadanne ord, sigendis: Tjgg stille sønnen min, i stæd kommer Find faderen din oc skal giffve dig soel oc maane at lege med, eller begge S. Lauritzses øyen. Der denne bedrøffvet S. Lauritz hørde denne samtale imellem troldinden oc hendis børn, oc udi sønderlighed hørde det ord, som vaar Find, troldens naffn, da bleff hand meget glad, oc strax begaff sig ind i Lund, med glæde oc stor frimodighed. Oc som S. Lauritz sig nu en dag til kircken forføyet, dens fuldkomne bygning, som nu tilstundet, at vilde see, da indstille trolden sig for S. Lauritz oc kreffver aff hannem sin løn oc betalning for sit arbeyd, hvor til S. Lauritz hannem skulde haffve svaret oc sagt saaledis: Find, ingen løn giffver jeg dig, førend kircken er færdig, tro du mig. Der trolden hørde dette ord Find, at S. Lauritz saa viste at neffne hans naffn, da bleff hand der udoffver saa vred oc grum, at hand den ene piller med begge sine arme omfauffnet, oc udi saa maade ville den gandske bygning kuldcaste, hvilcket S. Lauritz hannem formeente aff den mact, som hand haffde af den, som vaar mectiger oc sterckere end trolden, hvor effter at trolden med sin troldinde oc børn bleff paa pilleren staaendes, som endnu er tilsuene. Her aff maa en hver tro saa meget som hand self vil etc.»

Den, som uppmärksamt genomläser denna Jens Lauritzen Wolfs uppteckning från 1654, undgår icke intrycket, att sägnen här varit

föremål för litterär öfverarbetning. En man af folket hade icke berättat på samma sätt: det är en skriftställare i den tids anda, hvilken följde närmast efter Anders Sörensen Vedel, som för ordet. Att denna litterära öfverarbetning sträckt sig icke blott till formen, utan äfven till innehållet, synes af flera skäl redan vid en genomläsning antagligt, men har på grund af det föreliggande sägnmaterialets bristfällighet hitintills icke kunnat bestämdt fastslås. Antagandets riktighet bestyrkes emellertid af en andra uppteckning af sägnen, daterad den 21 september 1667. Den är verkställd af dåvarande kyrkoherden vid domkyrkan i Lund Hans Ernstson Baden. Stycke för stycke låter den jämföra sig med Wolfs version — ty det saknas här hvarken likhet i händelseförloppet eller verbalöfverensstämmelse — och stycke för stycke afkläder den denna barocktidens ton och gestaltning.

»Wden for dette [=: St Dionysii] capell» — skrifver Baden — »er gangen ned till kraffts kirchen, der udi strax mand kommer ind om dørren, mand paa en rund steenpille seer udhuggen et qvindfolchis lignelse, som haffuer med et flettebaand imellem begge henderne omspent pillen; och frembedre mod norden sees paa en anden steenpille en mands gestalt, som omfafner pillen och seer til bage offuer axelen imod den andre pille, meget grum med store øyne, langt haar och skæg; derom saadan en historie iblant gemeene folch fortællis; at S. Lauritz |: til huis ære och åminde domkirchen er indviet af erchebiscop Adtzer anno 1145 cal. sept. :| gich en dag meget bekymret och tanchefuld, hurledis hand denne kirche kunde faa velfunderet och siden fuldfærdiget. Da kom til hannom en stor mand, som bød sig til at ville fornøye hans begiering och bygge hannem kirchen gansche færdig och herlig i alle maader; begierendis af St. Lavritz til løn for sin umage enten solen och maanen eller och begge hans øyne; eller och at S. Lavritz skulle sige denne mand sit navn, saa vilde hand gjøre det altsammen for intet. S. Lavritz accorderede med manden, at hand skulle faa et af dem til fornøjelse for sit arbejde; derefter bygningen gich fort och omsider blef færdig; disimidlertid bekymredis S. Lavritz for den betaling, som hand hafde loffuet bygningsmanden, och fryctede for sine egne øyne, efter-

som hand huerchen viste eller kunde faa mandens navn at vide, ey heller var det ham mueligt at skaffe manden soelen och maanen ned af himmelen; j huilchen bekymring hand en gang gich ud paa marchen for Lund och lagde sig bedrøffuet ned paa en høy. Men som hand hafde ligget der nogen stund, hørde hand inde i høyen et bulder och et raab som et barns graad, huorpaa moderen schulle saa haffue svaret: Tie stille søn kiere min, Ret nu kommer Find faderen din, och giffuer dig soel och maane at leege med eller och begge S. Lavritzis øyne. Der S. Lavritz dette hørde, bleff han glad och tenchte, at bygningsmandens navn maatte være Find, gich derfor til hannem, som strengeligen kreffuede løn for sit arbeyde, och der St. Lavritz sagde til hannem: Giff dig til freds, Find, jeg haffuer betalt dig dit arbeyde, da schulle samme Find med sin hustru være gaaen ned til disse steenpiller och fattet dem saaledis an, som de dennem och den gansche kirche dermed ville ryste slet om kuld, men bleffue strax omvende til steene, som vid pillene bleffue fast andhengendis.»¹

Det kan knappast råda tvifvel om, att Hans Ernstson Badens uppteckning af Finnsägnen återger denna ungefär sådan den »i blant gemeene folch» berättades i Lund vid midten af 1600-talet. Man har upptecknarens eget ord därpå; och hvad han har att berätta pekar onekligen i samma riktning. Medan Wolfs framställning är full af tidens slingrande omskrifningar, är Badens i det hela tro-skyldig och naturlig; innehållet visar sig genomgående klart och logiskt tänkt. Skillnaden i fråga om de båda uppteckningarnas folkloristiska värde visar sig kanske bäst, där de som mest afvika från hvarandra. Hos Wolf är sålunda kyrkobyggnaden, underligt nog, ännu icke afslutad, då jätten kräver sin lön; det svar han erhåller af St Laurentius låter som hemtadt ur en omdiktad folkvisa: »Find, ingen lön giffver jeg dig, førend kirken er færdig, tro du mig.» Hos Baden åter står kyrkan vid detta tillfälle færdig; då jätten begär sin lön, får han svaret i de rättframma orden: »Giff dig til freds, Find, jeg haffuer betalt dig dit arbeyde.»

¹ Hans Ernstson Baden, Gamle graffschrifter och andet mindeværdigt, som vidis och findis ved domkirken och ellers andre steder i Lund. Handskrift i Vitterhets-akademiens arkiv i Stockholm.

Men är sålunda Badens uppteckning af Finnsägnen onekligen den som står den folkliga uppfattningen närmast af de två, är den å andra sidan, såsom af de båda texterna framgår, icke utan sina beröringspunkter med Wolfs. Sannolikt är sammanhanget följande. Wolf har, såsom bruket vid denna tid och långt senare var vid sammanskrifvandet af topografiska arbeten, hos prästerskapet vid domkyrkan i Lund infordrat och erhållit sina uppgifter; den sägen-uppteckning han mottog har han så i sin tids och sin egen anda retuscherat. Hans Ernstson Baden åter har i sin ordning 1667 på nytt upptecknat Finnsägnen, sådan han hörde den bland befolkningen; den har berättats honom med lika och samma ordvändningar som den tidigare meddelats Wolf, men med en annorlunda utformad afslutning. Att Baden därjämte känt Wolfs text, är antagligt. Men ingen torde mot hans egen utsago och med innehållet i hans uppteckning framför sig med framgång kunna påstå, att den för honom varit primärkällan. Det vore ju också exempellöst att på 1600-talet en författare återförde en litterär text till dess ursprungligare folkliga form.

Men Wolfs uppteckning af Finnsägnen, så förvanskad den också må vara i förhållande till Badens, ligger i sin ordning, såvidt man kan se, till grund för alla senare författare, hvilka i tryck återgifvit sägnen. Gifvetvis förekomma afvikelser. Men dessa afvikelser sakna egentligt folkloristiskt värde. Sjöborg refererar sålunda i sina Samlingar för nordens fornälskare (1824) sägnen med ett och annat tydligen hemmagjordt tillägg; Afzelius i Svenska folkets sagohäfder (1844) har i sin tids romantiska stil här och hvar, särskildt mot slutet, gjort omdiktningar; hos Hofberg i hans Svenska folksägner (1882) är det hela än mer omformadt och röjer till och med inflytande från Tegnér's Gerda.

Det resultat, till hvilket vi nått, är alltså, att Badens uppteckning af Finnsägnen från 1667 är den, som ger den i något så när folklig form, Wolfs, ehuru tretton år äldre, liksom senare versioner däremot i litterär öfverarbetning.

* *

I en uppsats under titeln: »Studier i Finnsägnen och besläktade byggmästarsägnar», införd i tidskriften *Fataburen* 1907, har hr C. W. v. Sydow egnat närmare uppmärksamhet åt Finnsägnen i Lund och i samband därmed också åt kryptbilderna i domkyrkan. Han förklarar här, att ingen af de före nedskrifvandet af hans uppsats kända varianterna af denna sägen kan »göra anspråk på full tillförlitlighet, emedan de alla mer eller mindre fått en litterär, ofolklig omredigering af bildade personer utan rätt förståelse för folksägnens egenart». Omdömet kan icke bestridas: det vore absurdt att tillskrifva Wolfs uppteckning, den enda äldre af författaren kända, »full tillförlighet». Men hr v. Sydow nöjer sig i sin uppsats icke med detta resultat. Han går också ett steg vidare. Det har lyckats honom, säger han, att »genom efterfrågningar bland allmogen» få »några fullt äkta varianter». Ur dessa framkonstruerar han så »sägnen i dess ursprunglighet» och bedömer från den därmed vunna ståndpunkten de båda skulpturverken i kryptkyrkan i Lund.

Hr v. Sydows »fullt äkta varianter» äro, refererade »i korthet med angifvande blott af de mest karakteristiska detaljerna», följande:

»1. En munk (onämnd) vill bygga en kyrka i Lund och gör kontrakt med en jätte. Vaggsång:

Sof, sof, sonen min!
I morn kommer Finn, far din,
då får du leka med sol och måne
eller munkens båda ögon.

Jätten arbetar på taket och skall sätta in sista stenen, då munken säger:

Kom ner nu, Finn!
Sista stenen slår jag själf in.

Jätten säger, att kyrkan aldrig skall bli färdig, hvarpå han försvinner. Hans hustru omtalas ej.

2. En man (onämnd) vill bygga kyrka i Lund och gör kontrakt med en jätte. Vaggsång:

Sof, sof, gossen min!
 I morgon kommer Finn, faren din,
 med hin mannens hjärteblod
 eller sol och måne.

Jätten skall sätta in sista stenen, då mannen säger: 'Finn, slå den siste stenen bättre in!' Finn slog stenen igenom och sade, att kyrkan aldrig skulle bli färdig, hvarefter han försvinner. Hans hustru omtalas ej.

3. En man (onämnd) gör kontrakt med en jätte om en kyrkas byggande (berättarinnan minns ej hvilken). Kan han ej gissa jättens namn, skall denne ha hans öga (ej sol och måne!). (Vaggsången hade berättarinnan glömt). Mannens ord till jätten var: 'Finn, för den stenen bättre in!' Jättehustrun nämnes ej.»

Hvad som enligt hr v. Sydow är kännetecknande för dessa trenne uppteckningar är, att helgonets ord till jätten ha »en både karakteristisk och folklig form» — att alla de litterära varianterna härvidlag blifvit förfuskade, finner han tydligt, i synnerhet då de jämföras med motsvarande ord i de danska Finnsägner, som upptecknats. Men hvad som särskildt enligt honom måste väcka uppmärksamhet är ett par andra drag: »jätten befinner sig *på taket* (i en variant), när helgonet nämner namnet, och blir *ej förstenad* utan uttalar en *förbannelse* och försvinner. *Jättens hustru förekommer ej alls i sägnen*». Han gör en ny jämförelse med öfriga varianter af Finnsägner, sådan denna berättas på andra orter utanför Skåne; öfverensstämmelsen mellan dessa och hans egna uppteckningar talar, säger han, afgjort till fördel för de senare. Genom ett kort tillkännagifvande, att Kallundborgssägner, i hvilken trollet Finn flyger bort med en af kyrkans fyra hufvudpelare, »säkerligen» härstammar från Lund, får han till och med fastslaget, att jätten i ingen icke-lundensisk variant har något med kyrkans pelare att göra. Att jättekvinna icke tillhör den äkta folksägner, kan man, enligt honom, sluta sig till redan af dess »ekonomi» — den äkta folksägner använder aldrig fler personer än nödvändigt. Allt tyder — det är hr v. Sydows slutsats — sålunda på, att hans uppteckningar »visa sägnen i dess ursprunglighet» och, tillägger han utan betänkanke, »troligen i

ungefär samma form som den hade vid sitt första anknytande till Lunds domkyrka». Det blir honom, sedan detta väl konstaterats, fullt klart, att Finnbilden i kryptkyrkan ej kan ha tillkommit på grund af sägnen, »då denna ej nämner något om jättens förstening»; än mindre kan sägnen hafva framkallat bilden af jättekvinnan, »då hon med säkerhet aldrig omnämnes i densamma». Att hon tillkommit senare än jättebilden och som en frukt af sägnen, blir enligt hr v. Sydow alltså »absolut orimligt — fränsedt det otroliga i att folkmeningen sålunda skulle framtvinga en sägenillustration, ett förhållande som väl alldeles saknar någon verklig analogi». Ju längre hr v. Sydow hinner i sin bevisföring, desto säkrare blir han i konklusionerna. Och resultatet sammanfattas i följande ord: »En undersökning af sägnen visar alltså med absolut säkerhet, att båda bilderna måste ha funnits alldeles oberoende af sägnen och haft en helt annan betydelse.»

Jag kan icke neka mig nöjet att rekapitulera. Först fastslås, låt vara på de lösaste grunder, att hr v. Sydows egna uppteckningar ge sägnen »i dess ursprunglighet»; så sättes med infikadt »troligen» ett ungefärligt likhetstecken mellan hvad dessa uppteckningar förmåla och den form sägnen hade vid sitt första anknytande till Lunds domkyrka. Detta »troligen» och detta »ungefär» bortelimineras emellertid så omärkligt som möjligt, och af sägnen i dess ursprunglighet slutes det så, att hvarken bilden af jätten eller jättekvinnan kan ha framkallats af sägnen. Detta anföres till slut såsom »absolut säkert».

En närmare granskning af hr v. Sydows bevismateriel ställer hans slutsatser i ännu sällsammare belysning.

När en forskare med något så när modernt kritisk läggning står inför en uppteckning, är för bedömandet af dess värde såsom källmaterial frågan från hvilken tid och från hvem den härrör en af de första han söker klarlägga. I förevarande fall berättar hr v. Sydow själf, att ett föredrag af mig hösten 1905 gifvit honom anledning att göra sin jämförande undersökning af sägnen; jag sluter däraf, och då hans uppsats tryckts under förra delen af 1907, att hans uppteckningar gjorts under den mellanliggande tiden. I fråga

om sina sagesmän lämnar han också all önskvärd ledning. Han meddelar, att den första af hans sägenvarianter berättats honom af en elev vid Ronneby kvinnliga folkhögskola; hon har i sin tur hört den af en småskollärarinna från Ystad. Den andra härrör från en elev vid Lunds småskollärarinneseminarium, Ida Nilsson från Bosarp, och hr v. Sydow upplyser dessutom, att en annan elev från Valleberga hört den på alldeles samma sätt. Den tredje är upptecknad efter en ny elev, denna gång vid Ronneby småskollärarinneseminarium, Nanny Sverkersson från Johanneshus. Uppgifterna synas fullständiga nog; »allmogen» har visserligen icke gifvit möte, men i stället fem kvinnliga meddelare, somliga elever, andra redan utbildade småskollärarinnor. Och dock kan jag icke undertrycka ett svagt tvifvel. Jens Lauritzen Wolf ha vi utmönstrat — han skref anno 1654. Flickorna från 1906 tro vi. De berätta sägnen om Finn på samma sätt som den berättades, då den först knöt sig till Lunds domkyrka.

Den som vill må tro det; jag tror det icke. Det är möjligt, fast jag högeligen betviflar det, att i aflägsne obygder sägnerna kunna hålla sig i århundraden; i Skåne, genomkorsadt af järnvägar och med en folkbildning som knappast annorstädes, äro sägnerna i deras ursprunglighet länge sedan döda. Icke så, som skulle man t. ex. icke i Göingebygden allt fortfarande berätta om snapphanarne och deras fejder, men man berättar det så som man läst det i I. O. Åbergs romaner. Och Finnsägnen berättar man nere på slätten icke som i gamla tidens Lund; man berättar den så som man läst den i den eller de böckerna. Jag skall icke i detta afseende spilla tiden med att underkasta hr v. Sydows uppteckningar en detaljerad granskning. Så mycket är emellertid säkert: redan vid första genomläsandet undgår man icke intrycket af de litterära reminiscenser de innehålla. I en af dessa uppteckningar röjer sålunda vaggsången det starkaste inflytande från Afzelii Sagohäfder, i dem alla spåras — och det är ju icke underligt — mer eller mindre tydligt känndomen om Tegnér's Gerda. Jätten sitter i denna dikt väl icke på taket, men uppe på tinnarna; här som i uppteckningarna uttalar han sin förbannelse, att kyrkan aldrig skall bli färdig, och här som

där nämnes intet om jättekvinnans förstening. I inspirationens ögonblick glömdes hon totalt bort af Tegnér och var därmed struken ur sägnen.

Men de af hr v. Sydow påpekade öfverensstämmelserna mellan hans egna uppteckningar och andra föreliggande, icke-skånska varianter af Finnsägnen, äro de icke trots allt egnade att styrka riktigheten af hans uppfattning? Jag kan icke se det. Att en uppteckning från i går, äfven om den icke vore litterärt påverkad, ger en sägens innehåll för århundraden sedan, styrkes icke däraf, att den öfverensstämmer med andra, till andra orter knutna sägenvarianter, de må vara aldrig så många och aldrig så folkliga. Metodens oförmåga att ge exakt resultat framstår så mycket klarare, som det vid en granskning af de här anförda varianterna visar sig, att äfven de förts i pennan så sent som i våra dagar. Och i öfrigt — hvem har upplyst, att sägnen, då den först lokaliserades i Lunds domkyrka, berättades »i dess ursprunglighet»? Det är väl dock en nödvändighet för att man skall kunna tala om den äkta folksägens »ekonomi».

Tiden för nedskrifvandet af de von Sydowska uppteckningarna, sagesmännens och de olika sägenvarianternas beskaffenhet ligga klara. Jag kan icke neka, att det svaga tvifvel jag nyss icke kunde undertrycka, vuxit i jämbredd med undersökningen. Intet förklenande ord om flickorna från 1906, men låt oss vara öfverens: de berätta icke Finnsägnen »i dess ursprunglighet». Och låt oss tillägga: vi veta intet om Finnsägnen »i dess ursprunglighet», intet om hur den berättades, då den först knöts till domkyrkan i Lund.

Men är detta fastslaget — och jag tror icke det kan jäfvas — då te sig också de båda skulpturverken i Lunds domkyrkas krypta i en helt annan dager än den, i hvilken hr v. Sydow placerat dem. Den »absoluta säkerheten» för »att de båda bilderna måste ha funnits alldeles oberoende af sägnen och haft en helt annan betydelse», är i ett drag som borta. Det är icke längre något »absolut orimligt» i att samma sägen satt jättekvinnan vid sin pelare, och det blir icke orimligare därigenom, att man framställer satsen om det otroliga i att en folkmening skulle framtvinga en sägenillustration. Man

skall vara blind, när man vandrar omkring i de kristna kyrkorna, de medeltida lika väl som våra dagars, om man icke är i stånd att i detta fall upptäcka någon »verklig analogi». De finnas där i tusen- och åter tusental.

*
*
*

Det torde af det föregående till full evidens hafva framgått, att af Finnsägnet, sådan den föreligger, intet bestämdt kan slutas rörande de båda stensulpturerna i kryptkyrkan i Lund. Med Finnsägnet till ledsagare hinner man icke öfver de rena antagandenas gränser. Skall man, om det nu är möjligt, kunna nå till något resultat i fråga om hvad de ursprungligen afsett att framställa och hur de tillkommit, måste det ske på andra vägar. Saken i och för sig är icke af alltför stor betydelse. Men det är ju alltid af större eller mindre intresse att hypotetiskt söka fastställa vissa synpunkter.

Den danske konsthistorikern Francis Beckett tog först upp diskussionen i denna punkt. Enligt honom stå figurerna icke nedbrytande, utan stödjande kyrkobyggnaden; han menar, att de afse att ge bilden af den nordiska menigheten, man och kvinna, föräldrar och barn. Gentemot denna uppfattning har jag i mina »Studier i Lunds domkyrkas historia» häfdat, att visserligen Finnbilden är framställd såsom stödjande, men att kvinnofiguren däremot står i begrepp att rycka ned den pelare, vid hvilken hon står. Hon är icke heller huggen i proportion med mannen. Den hypotes jag med utförlig motivering i detta sammanhang »på försök» framställde, var att med mansfiguren, som är ungefär samtidig med kryptkyrkans byggnad, afsetts bestämd person, dess byggmästare Donatus, men att då detta så småningom föll i glömska, ett annat byggmästarenamn knöts därtill, jättenamnet Finn. Intendenten G. Karlin har ytterligare preciserat denna ståndpunkt: enligt honom är det »Donatus själf, som gifvit sina drag åt en af de stödjande figurerna i Lunds S:t Laurentius liksom Adam Krafft 350 år senare gjorde med sakramentshuset i S:t Laurentius i Nürnberg» (Sydsv. Dagbl. 1906 ¹⁶/12).

Jag menade vidare, att jättekvinnans bild törhända vore af något yngre datum, och att den tillkommit som en frukt af sängen.¹

Det lilla litterära nöje jag gjorde mig med min hypotes vann genast ett ovanligt, dock näppeligen berättigadt uppseende. Frånsett andra inlägg i diskussionen, påvisade doktor O. Rydbeck »i några föredrag, att det ej kan vara tal om någon oliktidighet mellan de båda bilderna».² En jämförelse mellan de detaljer, som ännu kunna urskiljas dels på bilderna själfva, dels på de små figurerna på »Finn»-pelarens kapital, gifva nämligen efter hans mening vid handen, »att bilderna ej blott måste vara från ungefär samma tid, utan till och med med all sannolikhet af samme mästare». På grund af klädedräktens elegans kan kvinnan med barnet ej föreställa någon ond makt. Jag skall icke upprepa mina invändningar mot dessa herr Rydbecks påståenden, hvilka äfven af andra förts till torgs: det har tidigare i tryck gjorts tillräckligt många gånger. Hr v. Sydow i sin ordning påpekar därjämte, att man knappast kan tala om någon »dvärgaktighet» hos jättekvinnan: upprest skulle hon bli säger $\frac{3}{4}$ af Finn. Omedelbart därefter medger han visserligen »dvärgaktigheten», om hvilken i öfrigt hvarje åskådare lätt kan öfvertyga sig, men tillägger, att den liksom »den stretande hållningen», hvilken äfven erkännes, »kan bero på det naiva framställningssättet, kanske i förening med en sådan form på ämnesblocket, att en annan ställning och storlek ej kunnat åstadkommas». Den speciella förklaringen är mig tämligen likgiltig; såvidt jag kan se, godtagas de af mig framhållna sakförhållandena.

Min hypotes om de båda skulpturverken i kryptkyrkan i Lund har emellertid icke blott utsatts för en mer eller mindre kritisk skärskådan. Hr v. Sydow meddelar också i sin uppsats, att såväl dr Rydbeck som han gjort hvar sin nya hypotes.

¹ Med anledning af ett något egenartadt angrepp af hr v. Sydow i Dagens Nyheter och Folkets tidning i december 1906 tillät jag mig i fråga om Finnbilden uttrycket, »att det var jag och ej han, som fastslog uppfattningen, att sängen knutit sig till det redan förefintliga bildverket». Jag behöver icke gentemot hr v. Sydows utläggningar om »missägning» och »missförstånd» i Fataburen, s. 71, framhålla, att jag med detta uttryck, såsom också af sammanhanget framgår, naturligtvis endast åsyftade förhållandet mellan honom och mig.

² Fataburen 1907, sid. 74.

Den förstnämnde gör af bilderna »en byggmästare, hans hustru och barn». Den del af denna teori, som härstammar direkt från mig, kan jag naturligtvis icke annat än godtaga; om någon annan än förslagsställaren själf kommer att dela hans åsikt om byggmästarens hustru och barn, torde däremot vara mera tvifvelaktigt. Hr v. Sydow åter ser i bilderna »helt enkelt» ställföreträdare för människooffer, afsedda såsom »ett slags skyddande talismaner för kyrkan». Och behändigt kompromissar han med sin närmaste föregångare — det ligger kanske rätt nära, äro hans ord, att »just byggmästarens familj» fått stå »modell, när offret ersatts med bilder».

Vi hafva sedan länge glidit in på det intellektuella tidsfördrifvets gebiet. En holländsk resande van der Meersch, som 1674 besökte Lund, såg i mansbilden i kryptkyrkan en djäfvul, utstyrd med horn och hästfötter, och sedan han hört klockarens berättelse om den ondes mandater på platsen, utbrister han: »Hvad synes er om detta luterska äfventyr?» Den franske konsthistorikern Camille Enlart beskref 1905 samma bild såsom framställande den gudsmannen Simson. Professor Lorenz Dietrichson hade redan då tagit steget fullt ut: Finn är hos honom blifven Kristus, bunden till pelaren för att gisslas. Det skulle icke förvåna, om mannen i nästa inkarnation afslöjade sig som — jätten.

Lund i juli 1907.